

TEISINĖ VYKDYMO PROCESO PRIGIMTIS

Egidija Stauskienė *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas
Elektroninis paštas cpk@mruni.lt*

Pateikta 2006 m. balandžio 11 d., parengta spausdinti 2006 m. gruodžio 4 d.

Santrauka. Civilinis procesas nesibaigia teismo sprendimo priėmimu. Tam, kad būtų įgyvendinta jo teisinė galia, teismo sprendimas turi būti įvykdytas. Jei priimtas teismo sprendimas neįvykdomas savanoriškai, jį galima įvykdyti priverstinai. Tokiu atveju prasideda vykdymo procesas. Nuo to, kaip vykdomi teismo sprendimai, priklauso, kaip bus įgyvendintas konstitucinis teisės į teisminę gynybą principas, kaip efektyviai bus apgintos pažeistos arba ginčijamos asmenų subjekcinės teisės ar įstatymų saugomi interesai. Priešingu atveju ir pati teisė į teisminę gynybą, ir teismo sprendimas yra deklaratyvūs, o tai kartu mažina ir visuomenės pasitikėjimą teismais, jų autoritetą. Žinoma, kad pats geriausias, operatyviausias ir ekonomiškiausias būdas įvykdyti teismo sprendimą – įvykdyti jį savanoriškai, be prievartinio valstybės įsikišimo. Tačiau šiandieninės Lietuvos aktualijos liudija ką kitą, todėl valstybė privalo sukurti veiksmingą teisinį mechanizmą, užtikrinantį tinkamą ir operatyvų priimtų teismo sprendimų vykdymą.

Dėl teisinės vykdymo proceso prigimties vyrauja keletas nuomonių. Vieni jį laiko civilinės bylos tęsiniu ir atitinkamai pasuktine, baigiamąja civilinio proceso stadija. Kiti autoriai laiko jį savarankiška teisės šaka, reguliuojama vykdymo teisės normų. Šiame straipsnyje pateikiami minėtų koncepcijų šalininkų argumentai bei tai pagrindžiantys samprotavimai. Straipsnyje analizuojamas vykdymo proceso, kaip civilinio proceso stadijos, jo dalies, bei vykdymo proceso, kaip savarankiškos teisės šakos, identifikavimo problemos bei vykdymo proceso vietos Lietuvos teisės sistemoje klausimai. Nagrinėjami klausimai specialiųjų mokslinių tyrimų Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje neatlikta, dažniausiai vykdymo proceso teisinės prigimties klausimai epizodiškai nagrinėjami tik civilinio proceso vadovėliuose.

Autorės nuomone, tiek Lietuvos, tiek kitų valstybių teisėje klausimas dėl vykdymo proceso teisinės prigimties ir jo vietos teisės sistemoje ir toliau lieka diskusinis. Straipsnyje pateikiama keletas išvadų, pagrindžiančių vykdymo proceso ir civilinio proceso tikslų, principų bei kai kurių institutų vienovę.

Pagrindinės sąvokos: vykdymo procesas, civilinis procesas, teisingumo vykdymas.

IŽANGA

Temos aktualumas. Nuo to, kaip vykdomi teismo sprendimai, priklauso konstitucinės teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas ir efektyvus pažeistų arba ginčijamų asmenų subjekcinių teisių ar įstatymų saugomų interesų gynimas. Priešingu atveju ir pati teisė į teisminę gynybą, ir teismo sprendimas yra deklaratyvūs, o tai kartu mažina ir visuomenės pasitikėjimą teismais, jų autoritetą. Žinoma, pats geriausias, operatyviausias ir eko-

nomiškiausias būdas įgyvendinti teismo sprendimą – įvykdyti jį savanoriškai, be prievartinio valstybės įsikišimo. Tačiau šiandieninės Lietuvos aktualijos liudija ką kitą, todėl valstybė privalo sukurti veiksmingą teisinį mechanizmą, užtikrinantį tinkamą ir operatyvų priimtų teismo sprendimų vykdymą. Būtent šių tikslų siekiant buvo įvykdyta antstolių institucinė reforma¹ ir nuo 2003

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedros lektorė.

¹ Antstolių institucinė reforma įvykdyta remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 27 d. nutarimu Nr. 1484 „Dėl teismo antstolių institucinės reformos metmenų patvirtinimo“ patvirtintais Teismo antstolių institucinės reformos metmenimis. Šiai reformai buvo keliami šie pagrindiniai tikslai: suteikti antstoliams profesines paslaugas teikiančių asmenų statusą; sukurti šiuolaikišką, veik-

m. sausio 1 d. Lietuvoje pagrindinės teismo sprendimų vykdymo funkcijos perduotos privatiems antstoliams. Šių funkcijų perdavimas privatiems asmenims sukėlė nemažai klausimų dėl vykdymo proceso vietos teisės sistemoje pasikeitimo.

Autorės nuomone, tiek Lietuvos, tiek kitų valstybių teisėje klausimas dėl vykdymo proceso teisinės prigimties ir jo vietos teisės sistemoje ir toliau lieka diskusinis. Straipsnyje nagrinėjamos pagrindinės vykdymo proceso teisinės prigimties koncepcijos, jų idėjos bei jų įtaka civilinio proceso teisės doktrinai. Nagrinėjami klausimai specialiu moksliniu tyrimu Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje neatlikta, dažniausiai vykdymo proceso teisinės prigimties klausimai epizodiškai nagrinėjami tik civilinio proceso vadovėliuose arba straipsniuose, skirtuose paties civilinio proceso esmei atskleisti.

Tyrimo objektai. Vykdymo proceso, kaip civilinio proceso stadijos, jo dalies bei vykdymo proceso, kaip savarankiškos teisės šakos, identifikavimo problemos.

Straipsnio tikslas. Išnagrinėti vykdymo proceso vietos Lietuvos teisės sistemoje klausimus.

Straipsnio uždaviniai: 1) aptarti vykdymo proceso vietos teisės sistemoje nustatymo problemas; 2) atskleisti civilinio proceso tikslų, principų, teisinio reguliavimo metodo santykį su vykdymo proceso tikslais, principais, taikomu metodu; 3) remiantis civilinio proceso teisės doktrina bei teismų praktikos pavyzdžiais nustatyti, ar yra sąlygos Lietuvoje susiformuoti savarankiškai teisės šakai – vykdymo proceso teisei.

Metodai. Analogijos metodu straipsnyje atskleidžiama civilinio proceso ir vykdymo proceso tikslų, principų ir kai kurių institutų vienovė. Alternatyvų metodas taikytas lyginant ir kritikuojant minėtas konkurruojančias vykdymo proceso teisinės prigimties teorijas. Lyginimo metodas taikytas atskleidžiant pagrindines minėtų koncepcijų idėjas bei jas pagrindžiančius autorių argumentus. Dokumentų analizės metodu nagrinėtos vykdymo procesą reglamentuojančios Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) normos bei šių normų taikymas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Taikant apibendrinimo metodą straipsnio pabaigoje daromos išvados.

1. VYKDYMO PROCESAS – CIVILINIO PROCESO DALIS

Civilinio proceso teisės doktrinoje įprasta, jog civilinio proceso ribos apibrėžiamos kaip teisminis procesas ir šio proceso metu priimto teismo sprendimo įvykdymas, žinoma, jei toks yra būtinas. Nagrinėjant civilinio proceso esmės klausimus ir plačiau (kai į civilinio proceso reguliavimo ribas įtraukiamas ne tik teisminis procesas, bet ir tokių neteisminių institucijų kaip arbitražo ir notarų veikla bei kiti teisių ir interesų gynimo būdai)

mingą teismų bei kitų institucijų sprendimų vykdymo procesą; įstatymiškai įtvirtinti principinę nuostatą, jog sprendimų, priimtų dėl privačių asmenų ginčo, vykdymo išlaidas atlygina ne valstybė, o ginčo šalys. Reforma įvykdyta priėmus 2002 m. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymą ir 2002 m. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą, kurie įsigaliojo 2003 m. sausio 1 d.

[3, p. 154], ir siaurąją prasme teismo sprendimų vykdymas nurodomas kaip baigiamoji teisingumo vykdymo dalis. „Galima teigti, kad teismo sprendimų vykdymas yra specifinė, baigiamoji teisingumo vykdymo dalis. Net jeigu teigti, kad sprendimų vykdymas nėra teisingumo vykdymas, nes jį vykdo ne tik teismas, vis tiek akivaizdu, kad tai yra civilinio proceso dalis, nes sudėtinga būtų atskirti patį teisingumo vykdymo aktą nuo šio akto realaus įgyvendinimo“ [4, p. 10]. Dažnai teisinėje literatūroje pabrėžiama, jog civilinis procesas nesibaigia teismo sprendimo priėmimu, ir net priėmus sprendimą tam tikrais atvejais būtina panaudoti prievartos aparatą siekiant įvykdyti priimtą teismo sprendimą. Procesualistų nuomone, vykdymo procesas yra neatskiriama civilinio proceso dalis – tik įgyvendinus teismo sprendimą įgyvendinama pažeistų ar ginčijamų teisių ar įstatymų saugomų interesų gynyba [5, p. 45]. Tačiau kartu nurodoma vykdymo proceso specifika, o tam tikrais atvejais – net ir jo autonomiškumas. Ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, civilinis procesas nesibaigia vien teismo sprendimo priėmimu arba bylos išnagrinėjimu, o teisingumas gali būti įvykdytas ir pasiekti savo tikslą tik tada, kai bus teisėtai, operatyviai ir veiksmingai įvykdytas teismo sprendimas [6, p. 7]. 2003 m. kovo 6 d. Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Jasiūnienė v. Lietuva* (Nr. 41510/98) priimtame sprendime taip pat nurodė, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė kreiptis į teismą dėl civilinio pobūdžio teisių ir pareigų nustatymo apima ir pareigą vykdyti teismo priimtus sprendimus. Teisė į teismą būtų iliuzinė, jei valstybės vidaus teisė neužtikrintų teismų sprendimų vykdymo, todėl bet kokio teismo priimto sprendimo vykdymas yra „teisės į teismą“ pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį sudėtinė dalis [8].

Teismo sprendimų vykdymo pripažinimas civilinio proceso baigiamąja dalimi atspindi vadinamąjį tradicinį teisinės vykdymo proceso prigimties požiūrį, t. y. šios teorijos šalininkai [9, p. 473; 10, p. 363] vykdymo procesą pripažįsta esant baigiamąja civilinio proceso stadija arba jo dalimi. Šios teorijos esmę išreiškia vykdymo proceso, kaip savarankiškos civilinio proceso stadijos, reguliuojamos civilinio proceso normomis, apibūdinimas. Jos metu ieškovas pradeda valdyti jam teismo sprendimu priteistą turtą arba įvykdomi kiti teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje suformuluoti paliepimai [10, p. 363–364]. Būtent ši doktrina šiuo metu vyrauja ir Lietuvoje: vykdymo procesui taikomos Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) nuostatos. Įvykdžius institucinę antstolių reformą – teismo sprendimų vykdymo pagrindines funkcijas perdavus privatiems antstoliams – daugelį teismo sprendimų vykdymo klausimų reglamentuoja ne tik CPK, bet ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu patvirtinta Sprendimų vykdymo instrukcija [11]. Šie pakeitimai lėmė ir tam tikrų abejonių dėl teismo sprendimų vykdymo vietos civilinio proceso teisės sistemoje atsiradimą [12, p. 425], grindžiamą būtent tuo, kad įvykdžius institucinę antstolių reformą teismas nebėra vykdymo

proceso subjektas, antstoliai nepavaldūs tiesiogiai teismui ir vadinasi jie nebe teismo antstoliais.

Pagrindines sprendimų vykdymo funkcijas perdavus privatiems antstoliams būtų galima teigti, jog teismo sprendimų vykdymas nebėra civilinio proceso dalis, tačiau, mūsų nuomone, tai kas ir kaip vykdo priimtą teismo sprendimą, dar nenulemia vykdymo proceso vietos pasikeitimo civilinio proceso teisės sistemoje. Teismas ir toliau dalyvauja sprendžiant įvairaus pobūdžio procesinius klausimus vykdymo procese: išduoda vykdomuosius raštus (CPK 646 str.), išaiškina teismo procesinio sprendimo vykdymo tvarką (CPK 589 str.), vykdo antstolio procesinės veiklos kontrolę, kurios metu patikrinami ir patvirtinami antstolio surašyti vykdymo proceso dokumentai (CPK 594 str.), sprendžia antstolių nušalinimo klausimus tais atvejais, kai nenusišalina pats antstolis, kuriam pareikštas nušalinimas (CPK 637str.), ir kt. Tačiau teismo vaidmuo vykdymo procese pasižymi tam tikra specifika. Galiojančio CPK XLIII skyrius leidžia mums išskirti šias vykdymo proceso dalyvių kategorijas: vykdymo proceso šalys (išieškotojas ir skolininkas), suinteresuoti asmenys vykdymo procese (asmenys, kuriems vykdymo veiksmai sukelia arba gali sukelti teises pasekmes) ir antstolis. Be išvardytų asmenų, vykdymo procese dalyvauja ir kiti asmenys, kurie nesuinteresuoti vykdymo proceso baigtimi: vertėjas, ekspertas, kviestiniai ir kt. Šie asmenys vykdymo procese atlieka tam tikras epizodines pagalbines funkcijas, pavyzdžiui, vertimų, ekspertizių darymo, dalyvauja atliekant vykdymo veiksmus ir pan. Nors pagal galiojančią CPK teismas nepriskiriamas nė vienai iš minėtų asmenų kategorijų, civilinio proceso teisės doktrinoje [9, p. 473; 10, p. 366] teismas pripažįstamas vienu iš vykdymo proceso subjektų. Teismas atlieka ganėtinai svarbias funkcijas (antstolio veiklos teisėtumo kontrolė) vykdymo procese, kurias galima būtų suskirstyti į keletą rūšių:

1) antstolio procesinės veiklos kontrolė, kurios metu patikrinami ir patvirtinami antstolio surašyti vykdymo proceso dokumentai – potvarkis dėl vykdomosios bylos nutraukimo (CPK 630 str.), potvarkis tęsti vykdymo veiksmus kito antstolio aptarnaujamoje teritorijoje (CPK 591 str. 1 d.), turto perdavimo išieškotojui aktas (CPK 702 str.), turto pardavimo iš varžytinių aktas (CPK 725 str.) ir kt. Šios procesinės antstolio veiklos kontrolės tikslas – patikrinti vykdymo procese antstolio atliktų veiksmų teisėtumą ir juos patvirtinti, taip pripažįstant juos atliktus teisėtai. Teisėjo nurodymai pašalinti vykdymo proceso pažeidimus antstoliui yra privalomi ir neskundžiami, jeigu CPK nenustatyta kitaip (CPK 594 str. 2 d.)². Teismas, atlikdamas minėtą antstolio procesinės veiklos kontrolę, pats neabejotinai tampa vykdymo proceso subjektu, nes jam nepatvirtinus antstolio atliktų procesinių veiksmų rezultato – vykdymo procese surašytų potvarkių, šie veiksmai būtų pripažįstami neatliktais;

² Pagal CPK 290 straipsnio 5 dalį teisėjo rezoliucijos neskundžiamos. Pagal CPK 593 straipsnio 5 dalį dėl teismo nutarties, kuria išspręsti klausimai dėl vykdomosios bylos nutraukimo, sprendimo vykdymo išlaidų išieškojimo iš skolininko, ir kitais CPK numatytais atvejais gali būti duodamas atskiras skundas.

2) skundų dėl antstolių procesinių veiksmų ar atsisakymo juos atlikti nagrinėjimas (CPK XXXI skyrius). Procesiniais veiksmais šiuo atveju pripažintini antstolio veiksmai, atlikti vykdam CPK 587 straipsnyje nurodytus vykdomuosius dokumentus, faktinių aplinkybių konstatavimas ir teismo šaukimų arba kitų procesinių dokumentų įteikimas teismo pavedimu. Antstolių teikiamos paslaugos³ nelaikomos antstolio atliekamais procesiniais veiksmais ir šia tvarka negali būti skundžiamos [14]. Bylos dėl antstolių ir notarinių veiksmų nagrinėjamos ypatingosios teisenos tvarka. Taigi garantuojama ir išieškotojo, ir skolininko teisių apsauga vykdymo procese. Šia tvarka į teismą gali kreiptis ne bet kurie subjektai, o vykdomosios bylos dalyviai, kurių teisės arba teisėtus interesus vykdymo procese pažeidžia antstolis, atlikdamas vykdymo veiksmus arba atsisakydamas juos atlikti;

3) bylų dėl turto pardavimo iš varžytinių, perdavimo išieškotojui, nekilnojamojo turto pardavimo be varžytinių aktų pripažinimo negaliojančiais ir kitų vykdymo proceso metu surašomų dokumentų bei kitų asmenų teisių gynimo vykdam sprendimus nagrinėjimas ginčo teisenos. Tai antrasis skolininko ir išieškotojo teisių arba įstatymų saugomų interesų gynimo būdas. Šiuo būdu minėti asmenys savo teises gali ginti tais atvejais, kai skolininkui priklausantis turtas yra realizuotas. Pripažįstama, jog tokiais atvejais kyla ginčas dėl teisės, kuris turi būti nagrinėjamas ginčo teisenos tvarka. Šioje byloje taip pat gali būti įrodinėjama, jog antstolis atliko neteisėtus veiksmus, ir tai gali būti pagrindas pripažinti antstolio surašomus turto realizavimo dokumentus negaliojančiais. Jie gali būti pripažinti negaliojančiais CPK 602 straipsnyje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nurodytais pagrindais. Pagal CPK 603 straipsnį kiti asmenys, nedalyvaujantys vykdymo procese, savo teises taip pat gali ginti pareikšdami ieškinius dėl civilinės teisės, susijusios su turto, iš kurio išieškoma, priklausymu, dėl turto, nepriklausančio skolininkui arešto, panaikinimo, kurie nagrinėjami pagal bendrąsias ginčo teisenos taisykles.

Įvertinus minėtas teisminės antstolių veiklos teisėtumo vykdymo procese kontrolės formas pripažintina, kad teismo dalyvavimas arba jo funkcijos vykdymo procese – ne vienintelis požymis, leidžiantis priskirti arba nepriskirti vykdymo procesą civilinio proceso teisės reguliavimo sričiai. Tai, kad vykdymo procesas Lietuvoje nėra savarankiška teisės šaka, patvirtina ir vykdymo proceso teisinio reguliavimo dalykas, metodas, tikslai bei principai. Šie kriterijai bus aptariami lyginant

³ Pagal Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 21 straipsnį skiriamos antstolio funkcijos (vykdyti įstatymų nustatytus vykdomuosius dokumentus, teismo pavedimu konstatuoti faktines aplinkybes, teismo pavedimu perduoti ir įteikti dokumentus Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims, atlikti kitas įstatymų nustatytas funkcijas) ir paslaugos: 1) saugoti (administruoti) turtą vykdymo procese; 2) konstatuoti faktines aplinkybes, perduoti ir įteikti dokumentus Lietuvos Respublikoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims nesant teismo pavedimo; 3) teikti teises konsultacijas, išskyrus atstovavimą teismuose bei atstovavimą santykiuose su trečiaisiais asmenimis; 4) aukciono tvarka realizuoti įkeistą kilnojamąjį turtą; 5) tarpininkauti vykdam turtines prievoles.

juos su priešingos koncepcijos autorių pateikiamais kriterijais.

2. VYKDYMO PROCESAS – SAVARANKIŠKA TEISĖS ŠAKA

Be jau minėtos vykdymo proceso, kaip civilinio proceso stadijos, arba jo dalies, teisinės prigimties teorijos, išskiriama ir kita teorija, vykdymo procesą laikanti savarankiška teisės šaka [15, p. 16]. Dažniausiai dvi priešingos vykdymo proceso teisinės prigimties nuomonės yra grindžiamos vykdymo proceso teisinio reguliavimo dalyko savarankiškumu, subjektų, dalyvaujančių vykdymo ir civiliniame procese, skirtumais, teisinio reguliavimo metodo ypatybėmis ir kt. Kaip jau minėta, vykdymo proceso reguliavimas civilinio proceso teisės normomis negali būti pripažįstamas lemiamu veiksmu priskiriant vykdymo procesą civilinio proceso teisės reguliavimo sričiai. Pavyzdžiui, Rusijos Federacijos civilinio proceso kodekse (toliau – RF CPK) [17] taip pat yra skyrius, kuriame reglamentuojamos pagrindinės teismo sprendimų vykdymo taisyklės (RF CPK 423–446 str.), tačiau didžioji dauguma Rusijos procesualistų (M. K. Jukov, V. M. Serstiuk, V. V. Jarkov [16]) vykdymo procesą pripažįsta esant savarankiška teisės šaka. Siekiant išsiaiškinti vienos ir kitos teorijos šalininkų pagrindines nuostatas būtina nors trumpai panagrinėti jų minimus teisinio reguliavimo dalyko, subjektų, teisinio reguliavimo metodo ir kitus skirtumus.

2.1. Teisinio reguliavimo dalykas

Vykdymo proceso, kaip savarankiškos teisės šakos, dalyką sudaro visuma procesinių santykių, kylančių tarp specialaus subjekto (teismo antstolio-vykdytojo), vykdymo proceso šalių (išieškotojo ir skolininko), taip pat tarp kitų vykdymo proceso dalyvių, laiku ir tinkamai vykdančių reikalavimus, įtvirtintus jurisdikcinių ir nejurisdikcinių organų išduotuose vykdomuosiuose dokumentuose [16, p. 26]. Pritardami priešingai koncepcijai ir vykdymo procesą laikydami civilinio proceso stadija arba jo dalimi, negalime išskirti savarankiško jo reguliavimo dalyko, o patį vykdymo procesą turime laikyti civilinio proceso teisės reguliavimo dalyko dalimi. Tokiu atveju civilinio proceso teisės dalyku pripažįstamas pats civilinis procesas, t. y. teismo, byloje dalyvaujančių asmenų (CPK 37 str.) ir kitų proceso dalyvių veikla nagrinėjant ir sprendžiant civilines bylas bei vykdant teismo sprendimus. Tokią nuomonę patvirtina ir civilinio proceso teisės vadovėliuose [18, p. 27; 19, p. 61] pateikiami civilinio proceso teisės dalyko apibrėžimai.

2.2. Subjektai

Siekiant pabrėžti vykdymo proceso, kaip savarankiškos teisės šakos, ir civilinio proceso skirtumus pirmiausia nurodoma, kad pagrindinė vykdymo proceso figūra – tai teismo antstolis-vykdytojas [16, p. 25, 20, p. 458–459] (Lietuvoje – antstolis) ir dažnai pabrėžiama, kad teismui vykdymo procese tenka tik tam tikros pro-

cesinės teismo antstolių-vykdytojų kontrolės funkcijos ir kad jis nėra vykdymo procesinio teisinio santykio šalis. Su tokia nuomone sutikti negalima, nes teismas kaip ir iki teismo sprendimų vykdymo reformos atlieka ne tik procesinės kontrolės funkcijas, bet ir sprendžia kitus ne mažiau svarbius jau minėtus klausimus. Teismo vaidmuo akivaizdus sprendžiant skubaus teismo sprendimų vykdymo bei sprendimų įvykdymo atgėžimo. Be to, net ir nelaikant teismo pagrindiniu vykdymo proceso subjektu nekyla abejonių, kad jis ir toliau yra vienas iš vykdymo proceso subjektų.

2.3. Teisinio reguliavimo metodas

Vykdymo proceso teisės savarankiškumą siekiama pabrėžti nurodant jos reguliavimo metodo ypatumus [16, p. 27]. Šios koncepcijos šalininkų nuomone, vykdymo procese vyrauja mišrus – dispozityvus imperatyvus metodas, su aiškia imperatyvaus metodo persvara. Tačiau ir pačiam civiliniam procesui būdingas mišrus metodas, kuris atskirose proceso stadijose pasireiškia įvairiai, pavyzdžiui, teisminio nagrinėjimo stadijoje, be abejonės, vyraujantis metodas yra imperatyvus. Teismo ir šalių santykiai taip pat grindžiami šiuo metodu, todėl ir nekelia abejonių, kad vykdymo procesui būdingesnis imperatyvus metodas, nes, kaip jau minėta, jei teismo sprendimas nevykdomas, reikalingas prievartos mechanizmas, kad priimtas teismo sprendimas būtų įvykdytas ir būtų teisingumas. Kartais pabrėžiama ir subordinacija [16, p. 28] tarp teismo antstolio-vykdytojo ir vykdymo proceso šalių bei kitų vykdymo proceso dalyvių, tačiau, mūsų nuomone, ši subordinacija nėra vadinamoji tikroji subordinacija (tarnybinis pavaldumas), būdinga administraciniais ar darbo teisiniams santykiams. Žinoma, kad antstolių reikalavimai, pateikti neviršijant jiems suteiktų įgaliojimų, vykdymo procese yra privalomi visiems asmenims, tačiau tai nesukuria tarp antstolio ir tų asmenų pavaldumo santykių. Suteikiant valdingus įgaliojimus antstoliams siekiama, kad teismas greitai ir veiksmingai priimtų sprendimą ir kad kitų institucijų išduodami dokumentai būtų įvykdyti.

2.4. Tikslai ir principai

Kai kurie autoriai, siekdami pabrėžti vykdymo proceso savarankiškumą, išskiria ir tik šiam procesui būdingus tikslus bei principus. Be konstitucinių ir tarpšakininių principų, išskiriami ir tik vykdymo proceso teisei būdingi principai: realus paliepiamų, nurodytų vykdomajame dokumente, įvykdymas, šalių interesų apsauga vykdymo procese, teisėtų teismo antstolio-vykdytojo reikalavimų (veiksmų ir sprendimų) privalomumas [16, p. 32, 33]. CPK 634 straipsnio 2 dalyje taip pat nurodoma, kad antstolis privalo savo iniciatyva imtis visų teisėtų priemonių, kad sprendimas būtų kuo greičiau ir realiai įvykdytas, ir aktyviai padėti šalims ginti jų teises bei įstatymų saugomus interesus. Tačiau vargu ar galima šias nuostatas laikyti savarankiškais vykdymo proceso principais, pagrindinėmis idėjomis, pradiniais teiginiais. Tai labiau panašu į tokių civilinio proceso prin-

cipų kaip proceso koncentracija ir ekonomiškumas bei kooperacija veikimą vykdymo procese. Vykdymo procese taip pat galioja ir toks civilinio proceso principas kaip dispozityvumas, leidžiantis išieškotojui pasirinkti, ar kreiptis su vykdomuoju raštu į antstolį dėl jo priversinio vykdymo, ar perimti varžytinėse nerealizuotą skolininko turtą savo nuosavybėn, ar vykdymo proceso šalims (išieškotojui ir skolininkui) sudaryti taikos sutartį, skolininko teisė nurodyti, į kokį turtą išieškojimą nukreipti pirmiausia, ir kt. Teismo antstolių-vykdytojų reikalavimų privalomumas, mūsų nuomone, yra tik vieno iš priimto teismo sprendimo teisinės galios – privalomumo požymio pasireiškimas. Siekis realiai įvykdyti teismo sprendimą taip pat laikytinas vienu iš bendrųjų civilinio proceso tikslų, įtvirtintų CPK 2 straipsnyje.

Tačiau net ir antrosios koncepcijos autorių nurodomų vykdymo proceso teisinio reguliavimo dalyko ir metodo savitumų neužtenka tam, kad vykdymo procesą Lietuvoje būtų galima pripažinti savarankiška teisės šaka – vykdymo teise. Savarankiškai teisės šakai reikalingos jos atsiradimo sąlygos, išskiriamos teisės teorijoje [21, p. 337]: 1) visuomeninių santykių savitumo laipsnis; 2) socialinė jų svarba; 3) nebuvimas galimybės tuos santykius reguliuoti jau turimų teisės šakų normomis; 4) būtinybė taikyti šiai santykių grupei specialų teisinio reguliavimo metodą. Jei ir galėtume pripažinti egzistuojant pirmąsias dvi teisės šakos atsiradimo sąlygas, tai būtų ganėtinai sunku įrodyti nesant galimybės reguliuoti vykdymo proceso CPK normomis būtinybę taikyti skirtingą nei taikomas civiliniame procese teisinio reguliavimo metodą.

IŠVADOS

1. Įvertinus antrosios vykdymo proceso teisinės prigimties šalininkų argumentus, pagrindžiančius savarankiško vykdymo proceso metodo, teisinių santykių ir kt. egzistavimą, negalima kategoriškai konstatuoti, kad vykdymo procesas nepatenka į civilinio proceso teisės reguliavimo sritį, nes iš tiesų sunku atriboti teisingumo vykdymo ir jo įgyvendinimo (priimto teismo sprendimo vykdymo) veiklą.

2. Tiek vykdymo procesui, tiek civiliniam procesui būdinga tam tikra tikslų, principų bei kai kurių institutų (nušalinimo, taikos sutarties ir pan.) vienovė. Vykdymo proceso, kaip civilinės bylos tęsinio arba civilinio proceso stadijos, koncepcijai pritariama ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo bei Europos Žmogaus Teisių Teismo nutarimuose ir sprendimuose.

3. Vykdymo procesą pripažinti savarankiška teisės šaka būtų galima tik tuo atveju, jeigu jis pasižymėtų savarankišku, tik tai teisės šakai būdingu teisinio reguliavimo dalyku ir metodu. Tačiau atsižvelgiant į Lietuvos civilinio proceso teisės bei vykdymo proceso teisinį reglamentavimą, autorės nuomone, teisės teorijoje išskiriamų savarankiškai teisės šakai atsirasti reikalingų vykdymo teisės, kaip savarankiškos teisės šakos, atsiradimo sąlygų egzistavimo patvirtinti negalima.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999-12-27 nutarimas Nr. 1484 „Dėl teismo antstolių institucinės reformos metmenų patvirtinimo“ // Valstybės žinios 1999. Nr. 114.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
3. Nekrošius V. Kai kurie bendrieji teoriniai civilinio proceso teisės klausimai // Teisė. 2002. Nr. 43.
4. Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). – Vilnius, 1999.
5. Кузнецов Е. Н. Исполнительное производство Франции. – Санкт-Петербург: Издательский дом СПбГУ, 2005.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo 24 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 476 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. www.lrkt.lt.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-02-09 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-85/2005 B. Tamkevičienė v. K. J. Jocius; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999-06-28 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-348/1999 M. Jankauskas v. Teismo antstolių kontora prie Kauno miesto apylinkės teismo. www.lat.litlex.lt.
8. Bylų prieš Lietuvos Respubliką Europos žmogaus teisių teisme statistika. Skelbta http://www.tm.lt/?item=stras_news&lang=1, prisijungimo laikas 2006-04-10, 16.55.
9. Гражданское процессуальное право // Под ред. М. С. Шакарян. – Москва: Проспект, 2005.
10. Musielak H-J. Grundkurs ZPO. – München: Verlag C. H. Beck, 2004.
11. Sprendimų vykdymo instrukcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002-12-31 įsakymu Nr. 432 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ (neteko galios nuo 2005-11-04) // Valstybės žinios. 2003. Nr. 3; Sprendimų vykdymo instrukcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005-10-27 įsakymu Nr. 1R-325 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005. Nr. 130.
12. Веливис С., Вишинскис В. Создание современного гражданского процессуального права Литвы // Теоретические и практические проблемы гражданского, арбитражного процесса и исполнительного производства. – Краснодар – Санкт-Петербург: Изд. Р. Асланова Юридический центр Пресс, 2005.
13. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 53.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-10-29 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-524/2005 UAB „Parx lizingas“ v. Antstolis G. Mickus. www.lat.litlex.lt.
15. Гражданское процессуальное право / Под ред. А. А. Власова. – Москва: ТК Велби, 2003.

16. **Гражданское** исполнительное право / Под ред. А. А. Власова. – Москва: Экзамен, 2004.
17. **Комментарий** к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации. – Москва: Изд. Норма, 2003.
18. **Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V.** Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.
19. **Driukas A. Valančius V.** Civilinis procesas: teorija ir praktika. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. I.
20. **Гражданский** процесс / Под. ред. В. В. Яркова. – Москва: Изд. БЕК, 2001.
21. **Vaišvila A.** Teisės teorija. – Vilnius: Justitia, antrasis leidimas, 2004.

zugsverfahrens allein in Zivilprozesslehrbüchern episodisch behandeln. Der Ansicht der Autorin nach, bleibt die Frage der Rechtsnatur des Vollzugsverfahrens sowohl im litauischen als auch im Recht der anderen Ländern diskutabel. Im Artikel werden einige Schlussfolgerungen gezogen, die die Einheit der Ziele, Prinzipien sowie der einigen Instituten des Vollzugsverfahrens und Zivilprozesses begründen.

Hauptbegriffe: Zwangsvollstreckung, Zivilprozess, Verwirklichung der Gerechtigkeit.

RECHTSNATUR DER ZWANGSVOLLSTRECKUNGS

Egidija Stauskienė *
Mykolas Romeris University

Zusammenfassung

Der Zivilprozess endet sich nicht mit der Fällung der Gerichtsentscheidung. Damit ihre Rechtskraft realisiert wird, muss die Gerichtsentscheidung vollzogen werden. Fall die gefällte Gerichtsentscheidung freiwillig nicht ausgeführt wird, erfolgt ihre Zwangsvollstreckung. Im solchen Fall wird das Vollzugsverfahren durchgeführt. Davon wie die Gerichtsentscheidungen vollzogen werden, hängt ab, wie das Verfassungsrechts auf gerichtliche Verteidigung realisiert wird, wie wirksam die verletzte oder strittige subjektive Rechte der Person oder die von Gesetzen geschützte Interessen verteidigt werden. Im Gegenfall wären sowohl das Recht auf gerichtliche Verteidigung selbst, als auch die Gerichtsentscheidung rein deklarativ. Das könnte das Vertrauen der Gesellschaft zu Gerichten, ihr Ansehen vermindern. Der beste, rasche und ökonomische Weg der Vollstreckung der Gerichtsentscheidung ist ihre freiwillige Ausführung, ohne des Zwangseingriffes des Staates. Doch die gegenwärtige Situation in Litauen zeugt davon, dass der Staat einen effektiven Rechtsmechanismus für den geeigneten und raschen Vollzugsverfahren schaffen muss. Es bestehen einige vorherrschende Auffassungen wegen der Rechtsnatur des Vollzugsverfahrens. Einerseits wird das Vollzugsverfahren als Fortsetzung der Zivilsache und entsprechend als das letzte, abschließende Stadium des Zivilprozesses betrachtet. Der anderen Auffassung nach wird das Vollzugsverfahren für selbständigen Rechtszweig, der durch die Normen des Vollzugsrechts geregelt wird, gehalten. Einige Vertreter des Prozessrechts halten das Vollzugsverfahren für den Teil der Verwaltungsprozesses. Im vorliegenden Artikel werden die Argumente der oben erwähnten Auffassungen sowie ihre Begründungen dargeboten. Im Artikel werden die Identifizierungsprobleme des Vollzugsverfahrens als eines Teils des Zivilprozesses und als eines Teils des Verwaltungsprozesses sowie eines eigenständigen Rechtszweiges und Fragen der Stellung des Vollzugsverfahrens im Rechtssystem Litauens erörtert. Die oben genannten Fragen wurden in der Doktrin des Zivilprozessrechts Litauens nicht genauer untersucht. Meistens werden die Fragen der Rechtsnatur des Voll-

* Lecturer of the Department of Civil Procedure of Faculty of Law of Mykolas Romeris University.